

อัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมชุมชนตะปอน อำเภอخلุง จังหวัดจันทบุรี :

การจัดการเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

THE CULTURAL IDENTITY OF TAPON COMMUNITY, KHLUNG DISTRICT, CHANTHABURI PROVINCE : MANAGEMENT OF SUSTAINABLE TOURISM MODEL

นางสร โศรกศรี¹

Napasorn Sroksri¹

บทคัดย่อ

จุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ และประเมินคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม นำมากำหนดข้อเสนอแนะทางและแผนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอน อำเภอخلุง จังหวัดจันทบุรี ให้เกิดความยั่งยืน ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนตะปอน เป็นแหล่งรวมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น อุโบสถหลังเก่า วัดตะปอนน้อย วัดตะปอนใหญ่ ที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน มีความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรม ลักษณะทางกายภาพที่ทรงคุณค่า มีศักยภาพในการใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ในขณะที่ประเพณีการแห่ผ้าพระบาท และการเล่นพื้นบ้าน “การชกเยอเกวียนพระบาท” เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและความสำคัญ เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธา มีการปฏิบัติสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง เป็นกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสังคมโดยรอบชุมชนตะปอน นอกจากนี้ยังได้รับความสนใจจากบุคคลนอกชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวที่รับรู้ข้อมูลจากคำบอกเล่าถึงตำนาน หรือเรื่องเล่าในด้านความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ผลจากการวิจัยได้นำมากำหนดรูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพเพื่อพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตะปอนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ในการบริหารจัดการแผนงานและชุดโครงการที่มีความหลากหลาย และปฏิบัติได้จริง ซึ่งจะส่งผลให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอนเกิดความยั่งยืน

คำสำคัญ : อัตลักษณ์วัฒนธรรม, ชุมชนตะปอน, การจัดการ, รูปแบบการท่องเที่ยว

¹ นิสิตปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วัฒนธรรมจังหวัด, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

Abstract

The purposes of this research are to analyze cultural identities and assess the importance of cultural heritage, to study guidelines for development of cultural tourism model, and to prepare suggestions and guidelines for development of cultural tourism model of Tapon Community, Khlung District, Chanthaburi province to be sustainable. This research is a qualitative research. The methods included field survey, participatory observation, in-depth interview, group discussion, participation in cultural activities with the community and research on related documents.

The results revealed that Tapon Community houses were tangible cultural heritage sites, such as the old temples: Tapon Noi Temple, Tapon Yai Temple, which were registered as a historic site by the Fine Arts Department due to its outstanding architecture and valuable physical characteristics with potential learning resource and cultural tourism attraction. The tradition of Phra Bat Cloth Procession and local games, such as "Kwien Phra Bat tug of war", are cultural heritage that has value and importance and is the unique identity of the community as a result of belief and faith. The traditions have long been inherited, and they are social activities that encourage love and unity of the people in the community as well as strengthening the relationship between the community and society around Tapon Community. In addition, the community attracts outsiders, including tourists, who receive information from legends or stories related to beliefs and sacredness of the rituals. According to the research results, the focus is on the determination and guidelines for cultural tourism development based on the concept of quality cultural heritage management to create social value and to increase economic value with the participation of all groups, sexes and ages of people of Tapon Community in the management of plans and various projects which are practical and will result in sustainable cultural tourism in Tapon Community.

Keywords : cultural identity, Tapon community, management, tourism pattern

บทนำ

มรดกวัฒนธรรมนับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิตของชุมชนและสังคม ที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Education, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) ได้แบ่งการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ออกเป็น 2 ประเภท คือ มรดกวัฒนธรรมที่สามารถแสดงให้เห็นทางด้านกายภาพและจับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ครอบคลุมถึงมรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้และวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ และมรดกวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเป็นนามธรรมที่จับต้องหรือสัมผัสไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) สอดคล้องกับกระทรวงวัฒนธรรม ที่แบ่งประเภทของรูปแบบของวัฒนธรรมที่เป็นมรดก (Heritage Culture) วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต (Living Culture) และวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ (Creative Culture) ซึ่งในแต่ละประเภท

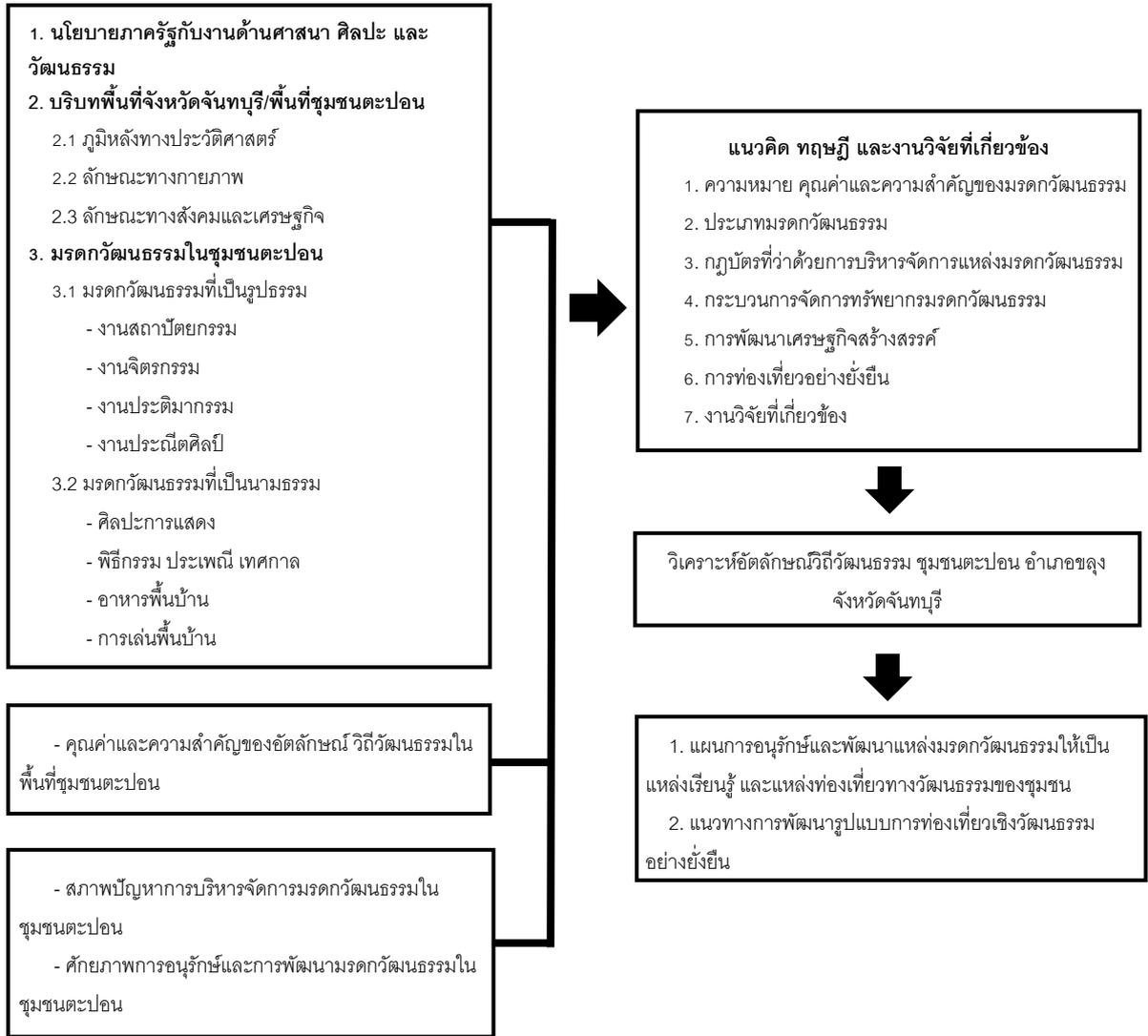
สามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) และสัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) (กระทรวงวัฒนธรรม, 2550, หน้า ก) โดยที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมไปถึงการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการรับรู้ มีความเข้าใจถึงบริบทหรือภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจ และเสริมสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและการรักษามรดกวัฒนธรรมให้คงอยู่

ชุมชนตะปอน ตำบลตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี ตั้งอยู่ที่กึ่งกลางระหว่างย่านชุมชนเก่าตลาดพลิว อำเภอแหลมสิงห์ และย่านชุมชนเก่าตลาดخلง อำเภอخلง อยู่บนเส้นทางถนน สายพลิว-خلง เป็นถนนสายโบราณที่มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าในอดีตพระยาตากเคยใช้เป็นเส้นทางเดินทัพในช่วงที่ไปรวบรวมกำลังพลจากเมืองตราด และยังเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด จากคำบอกเล่าและจากหลักฐานที่ปรากฏ พบว่า ชุมชนตะปอนเป็นชุมชนโบราณที่มีอายุมากถึง 270 ปี มีความโดดเด่นและหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและความสำคัญ นับได้ว่าพื้นที่ชุมชนตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี มีศักยภาพสูงในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมที่เป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้และสร้างอาชีพให้กับชุมชน (กาญจน์ กรณีย์ : 2561, 24 กุมภาพันธ์) ทำให้ชุมชนตะปอนเป็นชุมชนที่มีความสำคัญ และมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านสถาปัตยกรรม ตลอดจนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และเป็นชุมชนที่มีศักยภาพสูงในการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณค่าความสำคัญ และวิเคราะห์อัตลักษณ์ของมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อจัดทำแผนการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี ให้เกิดความยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย กำหนดจากนโยบายภาครัฐกับการดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และ วัฒนธรรม บริบทพื้นที่ ประเภทของมรดกวัฒนธรรม สภาพปัญหาการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม ศักยภาพใน ด้านการอนุรักษ์และการพัฒนามรดกวัฒนธรรมในชุมชนตะปอน และการนำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมมาประเมินคุณค่าความสำคัญ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน นำไปจัดทำ แผนการอนุรักษ์ การพัฒนาแหล่งมรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ มีความยั่งยืน

วิธีการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดแนววิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) ด้านเนื้อหา ได้แก่ การศึกษานโยบายภาครัฐกับงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยนำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมมาประเมินคุณค่า ความสำคัญ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ช่วงระหว่างเดือนมีนาคม 2560 – สิงหาคม 2561

2) ด้านพื้นที่ในการศึกษา แหล่งมรดกวัฒนธรรมในชุมชนตะปอน ได้แก่ บ้านตะปอนใหญ่ หมู่ที่ 1, 2 บ้านตะปอนน้อย หมู่ที่ 3 บ้านหนองเสม็ด หมู่ที่ 4, 5 และบ้านไร่วรรณ หมู่ที่ 6

3) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1. กลุ่มผู้นำระดับนโยบาย 2. กลุ่มผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3. กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการวัฒนธรรมและเครือข่ายสภาวัฒนธรรม กลุ่มละ 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 30 คน

4) นำแนวคิดเกณฑ์การประเมินมาสร้างแบบการประเมินคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมในชุมชน ตะปอน เพื่อนำผลการวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์ของมรดกวัฒนธรรม มากำหนดแผนการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน

ผลการศึกษา

1) จากแบบการประเมินคุณค่าและศักยภาพของมรดกวัฒนธรรมพื้นที่ชุมชนตะปอน ใน 6 มิติ ประกอบด้วย 1. คุณค่าที่เป็นหลักฐานของอดีต (associative/symbolic value) 2. คุณค่าทางด้านวิชาการและการเรียนรู้ (informational and learning value) 3. คุณค่าเชิงสุนทรีย์และศิลปะ (aesthetic/artistic value) 4. คุณค่าทางเศรษฐกิจศาสตร์ (economic value) 5. คุณค่าทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน (cultural/community identity value) และ 6. คุณค่าด้านการท่องเที่ยว (touristic value) นำมาประเมินคุณค่าความสำคัญและอัตลักษณ์ของมรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนตะปอน จำนวน 10 รายการ ได้แก่ 1. วัดตะปอนน้อย 2. วัดตะปอนใหญ่ 3. ประเพณีแห่ผ้าพระบาท 4. การแข่งชักเย่อเกวียนพระบาท 5. ประเพณีสงกรานต์ 6. ประเพณีส่งทุ่ง 7. สถาปัตยกรรมเรือนไม้ 8. ภูมิปัญญางานช่างฝีมือพื้นบ้าน 9. ศิลปะการแสดง “เพลงหงส์” หรือ “เพลงโหง” หรือเพลงสงฟาง” และ 10. อาหารพื้นบ้าน พบว่า มรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนตะปอนมีคุณค่า ความสำคัญและมีศักยภาพการจัดการในด้านการอนุรักษ์และการพัฒนาแตกต่างกันออกไป มรดกวัฒนธรรมบางประเภทอยู่ในสภาพพร้อมใช้งานในด้านการท่องเที่ยวโดยไม่ต้องจัดการหรือลงทุนดำเนินการอะไรเพิ่มเติม ในขณะที่มรดกวัฒนธรรมบางส่วนมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จึงจะสามารถใช้ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้อย่างเต็มศักยภาพ รายละเอียดผลการประเมินคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี
(สัญลักษณ์ * หมายถึง ยังสามารถจัดการให้มีคุณค่าสูงขึ้นได้)

มรดกวัฒนธรรม	คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ในฐานะที่เป็นหลักฐานของอดีต	คุณค่าทางวิชาการและการเรียนรู้	คุณค่าเชิงเศรษฐกิจและศิลปะ	คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์	คุณค่าด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน	คุณค่าด้านการท่องเที่ยว
1. วัดตะปอนน้อย						
1.1 อุโบสถ	มาก	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง	ปานกลาง*	ปานกลาง*
1.2 โบสถ์	มาก	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง*	ปานกลาง*
1.3 หน้บ้านอุโบสถ	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง*
1.4 หน้บ้านหอไตร	มาก	มาก	ปานกลาง*	น้อย*	ปานกลาง	ปานกลาง*
1.5 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง	มาก	มาก	มาก	ปานกลาง*	มาก	มาก
1.6 พระพุทธรมหาอินทาราม (หลวงพ่ใหญ่)	มาก	ปานกลาง*	ปานกลาง*	น้อย*	ปานกลาง*	ปานกลาง*
1.7 ฝ้พระบาท	มาก	มาก	มาก	มาก	มาก	มาก
1.8 เจดีย์	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*
1.9 ตู้พระธรรมไม้และเจดีย์ทองเหลืองจำลอง	น้อย	น้อย	น้อย*	น้อย*	น้อย	น้อย*
2. วัดตะปอนใหญ่						
2.1 อุโบสถ	มาก	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง	ปานกลาง*	ปานกลาง*
2.2 ฝ้พระบาท	มาก	มาก	มาก	มาก	มาก	มาก
2.3 พระพุทธรเมตตา (หลวงพ่สมฤทธิผล)	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*
2.4 รอยพระพุทธรบาทจำลอง	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*
2.5 หลวงพ่เพชร	น้อย*	น้อย*	น้อย*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*
2.6 ธรรมมาสนไม้ลังรักปิดทองศิลปะรัตนโกสินทร์	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	น้อย*	น้อย*	น้อย*
2.7 หนีพระธรรมไม้	น้อย*	น้อย*	น้อย*	น้อย*	น้อย*	น้อย*
3. ประเพณีแห่ฝ้พระบาท	มาก	มาก	มาก	มาก	มาก	มาก
4. การแข่งช้กเยอเกวียนพระบาท	มาก	ปานกลาง*	มาก	มาก	มาก	มาก
5. ประเพณีสงกรานต์	มาก	ปานกลาง*	ปานกลาง*	มาก	มาก	มาก
6. ประเพณีสงทุ่ง	น้อย*	ปานกลาง*	น้อย	น้อย	ปานกลาง*	น้อย*
7. สถาปัตยกรรมเรือนไม้	น้อย	น้อย	น้อย	น้อย*	น้อย*	น้อย*
8. ภูมิปัญญางานช่างฝีมือพื้นบ้าน	น้อย	น้อย	น้อย	น้อย*	น้อย	น้อย*
9. ศิลปการแสดง “เพลงหงส์” หรือ “เพลงโหง” หรือ “เพลงสงฟาง”	น้อย*	น้อย*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*	ปานกลาง*
10. อาหารพื้นบ้าน	น้อย*	น้อย*	น้อย*	มาก	มาก	มาก

(1) **คุณค่าที่เป็นหลักฐานของอดีต** พบว่า คุณค่าที่เป็นหลักฐานของอดีตของชุมชนตะปอนที่มีคุณค่าความสำคัญที่โดดเด่นมากในวัดตะปอนน้อย ได้แก่ ผ้าพระบาท พระอุโบสถ เจดีย์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่โดดเด่นรองลงมาและสามารถพัฒนาให้มีศักยภาพสูงขึ้นได้ คือ หน้าบันหอไตร ใบเสมา หลวงพ่อใหญ่ ในขณะที่วัดตะปอนใหญ่ ผ้าพระบาทมีความโดดเด่นมาก มีคุณค่าความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักฐานของอดีต สำหรับคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านประเพณีที่มีความโดดเด่นมาก คือ ประเพณีแห่ผ้าพระบาท การแข่งชกเยอเกวียนพระบาท และประเพณีสงกรานต์

(2) **คุณค่าทางด้านวิชาการและการเรียนรู้** พบว่า คุณค่าทางด้านวิชาการและการเรียนรู้ของชุมชนตะปอนที่มีคุณค่าและความสำคัญที่โดดเด่นมากของวัดตะปอนน้อย ได้แก่ ผ้าพระบาท ใบเสมา ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีโดดเด่นรองลงมาและสามารถพัฒนาให้มีศักยภาพสูงขึ้นได้ คือ หน้าบันอุโบสถ อุโบสถ สำหรับวัดตะปอนใหญ่ คือ ผ้าพระบาท รองลงมา คือ พระพุทธรูปเมตตา หลวงพ่อเพชร ที่มีความโดดเด่นมากเป็นคุณค่าด้านวิชาการและการเรียนรู้ สำหรับคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านประเพณีที่มีความโดดเด่นมาก คือ ประเพณีแห่ผ้าพระบาท รองลงมาคือ การแข่งชกเยอเกวียนพระบาท และประเพณีสงกรานต์ ศิลปะการแสดง “เพลงหงส์” หรือ “เพลงโหง” หรือ “เพลงสงฟาง”

(3) **คุณค่าเชิงสุนทรีย์และศิลปะ** พบว่า คุณค่าเชิงสุนทรีย์และศิลปะของชุมชนตะปอนที่มีคุณค่าและความสำคัญที่โดดเด่นมากของวัดตะปอนน้อย ได้แก่ ผ้าพระบาท ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สำหรับวัดตะปอนใหญ่ ได้แก่ ผ้าพระบาทที่มีความโดดเด่นมาก เป็นคุณค่าเชิงสุนทรีย์และศิลปะ สำหรับคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านประเพณีที่มีความโดดเด่นมาก คือ ประเพณีแห่ผ้าพระบาท รองลงมาคือ การแข่งชกเยอเกวียนพระบาท ศิลปะการแสดง “เพลงหงส์” หรือ “เพลงโหง” หรือ “เพลงสงฟาง”

(4) **คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์** พบว่า คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ของชุมชนตะปอนที่มีคุณค่าความสำคัญที่โดดเด่นมากของวัดตะปอนน้อย ได้แก่ ผ้าพระบาท ที่โดดเด่นรองลงมาสามารถพัฒนาให้มีศักยภาพสูงขึ้นได้ คือ หน้าบันอุโบสถ อุโบสถ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เจดีย์ สำหรับวัดตะปอนใหญ่ คือ ผ้าพระบาท รองลงมา คือ พระพุทธรูปเมตตาหลวงพ่อเพชร มีความโดดเด่นมากที่เป็นคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ สำหรับคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านประเพณีที่มีความโดดเด่นมาก คือ ประเพณีแห่ผ้าพระบาท การแข่งชกเยอเกวียนพระบาท และประเพณีสงกรานต์

(5) **คุณค่าทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน** พบว่า คุณค่าทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอนที่มีคุณค่าและความสำคัญที่โดดเด่นมากของวัดตะปอนน้อย ได้แก่ ผ้าพระบาท ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สำหรับวัดตะปอนใหญ่ ได้แก่ ผ้าพระบาทที่มีความโดดเด่นมากและมีคุณค่าความสำคัญทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน สำหรับคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านประเพณีที่มีความโดดเด่นมาก คือ ประเพณี แห่ผ้าพระบาท การแข่งชกเยอเกวียนพระบาท และประเพณีสงกรานต์ รองลงมา คือ ศิลปะการแสดง “เพลงหงส์” หรือ “เพลงโหง” หรือ “เพลงสงฟาง”

(6) **คุณค่าด้านการท่องเที่ยว** พบว่า คุณค่าด้านการท่องเที่ยวของชุมชนตะปอนที่มีคุณค่าความสำคัญที่โดดเด่นมากของวัดตะปอนน้อย ได้แก่ ผ้าพระบาท ภาพจิตรกรรมฝาผนัง รองลงมา คือ พระอุโบสถ

ไบเสมา หลวงพ่อใหญ่ เจดีย์ สำหรับวัดตะปอนใหญ่ ได้แก่ ผ้าพระบาทมีความโดดเด่นมากที่เป็นคุณค่าด้านการท่องเที่ยว รองลงมา ได้แก่ พระพุทธรเมตตา หลวงพ่อเพชร พระอุโบสถ เจดีย์ สำหรับคุณค่า ความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านประเพณีที่มีความโดดเด่นมาก คือ ประเพณีแห่ผ้าพระบาท การแข่งขันเยอเกวียนพระบาท และประเพณีสงกรานต์ รองลงมา คือ ศิลปการแสดง “เพลงหงส์” หรือ “เพลงโหง” หรือ “เพลงสงฟาง”

จากการประเมินคุณค่าความสำคัญทั้ง 6 มิติ ของมรดกวัฒนธรรมในชุมชนตะปอน พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้รับการยอมรับ มีความโดดเด่น สามารถนำมาส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณีแห่ผ้าพระบาทในเทศกาลสงกรานต์ การแข่งขันเยอเกวียนพระบาท มรดกวัฒนธรรมที่อยู่ภายในวัดตะปอนน้อย วัดตะปอนใหญ่ และอาหารพื้นบ้านที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนี้

- **ประเพณีแห่ผ้าพระบาท** เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธาของชุมชนที่มีการสืบทอดจากคนรุ่นเก่าสู่ลูกหลาน แบบรุ่นต่อรุ่น ถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน มีอัตลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น คือพิธีการอัญเชิญผ้า พระบาท มีลักษณะเป็นภาพรอยพระพุทธรบาทบนผืนผ้า 4 รอยซ้อนกันอยู่ในภาพ มีความกว้าง 2.50 เมตร ยาว 21 ศอก ออกจากโบสถ์ นำผ้าพระบาทบรรจุขึ้นไว้บนเกวียน แห่ขบวนเกวียนผ้าพระบาทออกไปโดยรอบชุมชน และพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสสักการะ และกลับมาที่วัด เพื่อเริ่มการแข่งขันเยอเกวียนผ้าพระบาท หากหมู่บ้านใดเป็นฝ่ายชนะจะได้สิทธิ์ในการนำผ้าพระบาทไปบูชาก่อน ซึ่งในปัจจุบันยังคงปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง (กาญจน์ กรณี, 2561)

ภาพที่ 2 ประเพณีการแห่ผ้าพระบาท หรือชักพระในเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี, ที่มา : ผู้วิจัย

- **การแข่งขันเยอเกวียนพระบาท** เป็นกีฬาภูมิปัญญาไทย ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2558 (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559) เป็นการเล่นที่กระทำควบคู่กับประเพณีแห่ผ้า พระบาทเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนตะปอนที่ได้รับการยอมรับ และความภาคภูมิใจของชุมชน ลักษณะการแข่งขันมีอัตลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น คือ การใช้เกวียนซึ่งเป็นพาหนะที่ใช้ในการเดินทางสมัยโบราณมาเป็นอุปกรณ์หลักในการเล่น บรรจุผ้าพระบาทที่มีรอยพระพุทธรบาทจำลองของพระพุทธเจ้าไว้บนเกวียนตามความเชื่อในการส่งเสริมความดีตามหลักธรรมทางศาสนา และการสร้างความสนุกสนานระหว่างการเล่นด้วยการตีกลองให้จังหวะในขณะที่มีการแข่งขัน

ภาพที่ 3 การชักเย่อเกวียนพระบาท, ที่มา : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี

• **อุโบสถ (หลังเก่า) วัดตะปอนน้อย** เป็นโบราณสถานที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทิ้งหลังคาพะไลคลุมมุขทางเข้าด้านหน้า รับชายคาด้วยเสาลอยภายนอกทำหน้าที่รับชายคาโดยรอบ ตามแบบแผนของกรุงศรีอยุธยา มีประตูทางเข้า 2 ประตู (ซ้ายและขวา) และยกฐานในระดับไม่สูงนักทำให้เข้าถึงได้สะดวก (ศุภวัฒน์ หิรัญธนวิวัฒน์, 2555) ภายในอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาตอนปลายต่อสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นภาพเขียนสีฝุ่นผสมกาว เป็นภาพที่แสดงวิถีชีวิตของกลุ่มคนไทย คนจีน และคนฝรั่งที่มีการติดต่อค้าขายในสมัยอดีต และส่วนหนึ่งเป็นภาพจิตรกรรมเรื่องทศชาติชาดกที่เขียนบนผนังเหนือกรอบหน้าต่าง และประตูไปจรดเพดาน

ภาพที่ 4 อุโบสถวัดตะปอนน้อย, ที่มา : ผู้วิจัย

• **วิหารพระพุทธเมตตา (อุโบสถหลังเก่า) วัดตะปอนใหญ่** เป็นโบราณสถานที่มีอายุมากกว่า 200 ปี มีอัตลักษณ์เฉพาะเรื่องรูปแบบการสร้าง เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนแบบโบราณ หลังคาทรงไทยช่อฟ้ามีลักษณะเป็นลายเกวียนไม้มีบันทึกลงเป็นสองวงทั้งหัวและท้าย ไม่มีใบระกา แต่มีหางหงส์ลายกนกกาบทั้งตัวที่ 1 และตัวที่ 2 มีหลังคาพะไลโดยรอบมุงด้วยกระเบื้องว่าวซีเมนต์ ผนังก่อด้วยอิฐสอดด้วยปูนหมัก และขัดผิวด้วยปูนตำ ฐานอุโบสถเป็นฐานบัว อุโบสถไม่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านใน (กรมศิลปากร, 2555).

ภาพที่ 5 อุโบสถหลังเก่า วัดตะปอนใหญ่, ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติจันทบุรี, ผู้วิจัย

• **อาหารพื้นบ้าน** มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนตะปอน ที่มีความหลากหลายและสะท้อนให้เห็นถึงการสั่งสมประสบการณ์ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษ หรือจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง นำภูมิปัญญาด้านความรู้และโภชนาการมาใช้ในการปรุงอาหาร การบริโภค และการเรียนรู้ถึงคุณค่าของอาหาร ได้แก่ แกงส้มใบสันดาน หมูต้มมัด รางกระบกหรือกระบกแผ่น ข้าวต้มมัดไส้ทุเรียน (กาญจน์ กรณี, 2561)

ภาพที่ 6 อาหารพื้นบ้านชุมชนตะปอน, ที่มา : ผู้วิจัย

2) จากการศึกษาคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนตะปอน รวมถึงการนำนโยบายภาครัฐ ตลอดจนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม มาประเมินวิเคราะห์คุณค่า ความสำคัญ และความโดดเด่นเฉพาะ และนำมาจัดทำข้อเสนอแนะทางและแผนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนตะปอน ดังนี้

2.1) แผนการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกวัฒนธรรม การอนุรักษ์และพัฒนา มรดกวัฒนธรรมของชุมชนตะปอน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ได้กำหนดแผนงานออกเป็น 4 แผนงาน 18 โครงการ ได้แก่

(1) แผนงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมชุมชนตะปอน มีจำนวน 3 โครงการ ประกอบด้วยโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูบูรณะมรดกวัฒนธรรมทางโบราณคดี โครงการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และโครงการส่งเสริมทักษะและอาชีพดั้งเดิมของชุมชนตะปอน

(2) แผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมชุมชนตะปอน จำนวน 5 โครงการ ประกอบด้วยโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตะปอน โครงการศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนตะปอน และโครงการนั่งเกวียนท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมชุมชนตะปอน

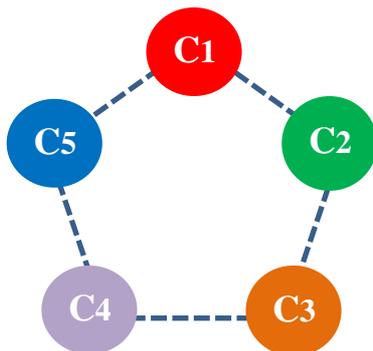
(3) แผนงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ชุมชนตะปอน จำนวน 2 โครงการ ประกอบด้วยโครงการส่งเสริมพื้นที่ทางวัฒนธรรมชุมชนตะปอน และโครงการต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเชิงพาณิชย์

(4) แผนงานส่งเสริมการรับรู้และการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ชุมชนตะปอน จำนวน 8 โครงการ ประกอบด้วยโครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนตะปอน โครงการพัฒนาพัฒนาฐานข้อมูลท่องเที่ยวและการประยุกต์ใช้ โครงการจัดเก็บข้อมูล “ตำนานพื้นบ้านชุมชนตะปอน” โครงการจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โครงการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมและการจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อยและนักสื่อความหมาย โครงการเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ โครงการจัดทำรายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : ชุมชนตะปอน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

2.2) แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

จากผลการประเมินและวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมในชุมชนตะปอน ผู้วิจัยได้นำมา กำหนดรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนตะปอนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน รายละเอียดตามภาพที่ 7

ภาพที่ 7 รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนตะปอน (5C)

C1 = Cultural ชุมชนตะปอนเป็นแหล่งรวมมรดกวัฒนธรรม และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่มีศักยภาพอย่างหลากหลาย มีคุณค่าความสำคัญ และมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะของชุมชน เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

C2 = Conservation การอนุรักษ์จะเป็นการสร้างโอกาสให้กับคนในชุมชนตะปอน และนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน เกิดประสบการณ์ในการรับรู้ และมีความเข้าใจมรดกวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ แสดงถึงประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน เหตุการณ์สำคัญ ๆ ในชุมชน คุณค่าความสำคัญด้านต่าง ๆ การสื่อความหมายให้คนในชุมชนรวมถึงผู้ที่สนใจได้เข้าใจมีความตระหนักรับรู้ความเป็นมาของชุมชน คนในชุมชนตะปอน มีความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม โดยจะเข้ามาทำหน้าที่ในการส่งต่อคุณค่าให้แก่สังคม ด้วยการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนถึงปัจจุบัน

C3 = Communities ด้านชุมชน การสร้างความเข้มแข็ง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน พัฒนาผู้นำชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ คนในชุมชนมีความรักและความสามัคคี มีความเข้าใจทุนทางประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้ง มีการใช้ทุนศิลปวัฒนธรรมประเพณีอย่างสร้างสรรค์ มีความตระหนักในคุณค่า และสามารถส่งต่อคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยว/ชุมชนภายนอก

C4 = Creativity การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตะปอนในการนำมรดกวัฒนธรรม และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมาพัฒนาต่อยอดด้วยกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับทุนทางวัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนเกิด

ความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม สามารถส่งต่อคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยว/ชุมชนภายนอก เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเยือนด้วยความประทับใจ และเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของชุมชน

C5 = Commercialised มรดกวัฒนธรรม และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนตะปอนที่ผ่านกระบวนการพัฒนาต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ เกิดภาพลักษณ์ โดยการนำหลักการเผยแพร่ข้อมูล การสื่อความหมายและการนำเสนอข้อมูล เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการเพื่อจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ ส่วนในเชิงสังคมแหล่งมรดกวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอนจะเป็นที่รู้จัก และเกิดการรับรู้ของบุคคลภายนอก นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดขาย และสร้างโอกาสในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอนให้เกิดความยั่งยืน

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัย ได้สรุปอภิปรายผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ในข้อที่ 1 การประเมินคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การประเมินใน 6 มิติ ได้แก่ คุณค่าที่เป็นหลักฐานของอดีต คุณค่าทางด้านวิชาการและการเรียนรู้ คุณค่าเชิงสุนทรีย์และศิลปะ คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ คุณค่าทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน และคุณค่าด้านการท่องเที่ยว โดยประเมินคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท คือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (ธนิก เลิศชาญฤทธิ์, 2554) ผลของการประเมิน พบว่า มรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าความสำคัญในระดับมากนั้น อยู่ในประเภทมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ตั้งอยู่ในวัดตะปอนน้อย และวัดตะปอนใหญ่ ประกอบด้วย อุโบสถ เจดีย์ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ผ้าพระบาท พระพุทธรูปโบราณที่สำคัญ เป็นต้น ส่วนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่มีคุณค่าและความสำคัญในระดับมาก ประกอบด้วย ประเพณีแห่ผ้าพระบาท ประเพณีสงกรานต์ และการแข่งขันชักเย่อเกี่ยวพระบาทที่เป็นกีฬาภูมิปัญญาไทย ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2558 จากการวิเคราะห์ผลการประเมินคุณค่าความสำคัญตามเกณฑ์การประเมิน พบว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอน คือสิ่งที่สะท้อนออกมาจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา และนำมาวิเคราะห์ร่วมกับการประเมินสามารถบ่งบอกถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย (1) ความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนและความสัมพันธ์กับสังคม (2) ความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนตะปอนในอดีต ที่เป็นความภาคภูมิใจในปัจจุบันของคนตะปอน และ (3) เป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นเมืองจันทบุรี นอกจากนี้ ยังพบว่า มรดกวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ไม่อยู่ในระดับโดดเด่นและในระดับมากนั้นสามารถที่จะพัฒนาให้มีคุณค่าและความสำคัญสูงขึ้นอีกได้ โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่นและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาร่วมขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับ ปรียานันท์ สิทธิจินดา (2551) ที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) และกระบวนการดำเนินงานที่ให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เข้ามาดำเนินการวิจัยในลักษณะของทีมีวิจัย ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนตะปอนมีต้นทุนและศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งในด้านความโดดเด่นของวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น พื้นที่การเกษตร สวนผลไม้ ทำเลที่อยู่ติดเส้นทางหลักในการสัญจรของแหล่งท่องเที่ยวระดับชาติ เช่น เกาะช้าง จังหวัดตราด เป็นต้น

ในส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การจัดทำแผนการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอน อำเภอคลอง จังหวัดจันทบุรี ให้เกิดความยั่งยืน ผลจากการศึกษา พบว่า รูปแบบและลักษณะของแผนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวสามารถกำหนดให้อยู่ในรูปแบบประเภทแผนแม่บทหรือแผนยุทธศาสตร์ (สายันต์ ไพเราะญัตติ, 2554) ผู้วิจัยได้กำหนดเป็น 2 ประเด็น คือ 1. แผนการอนุรักษ์และพัฒนามรดกวัฒนธรรม การอนุรักษ์และพัฒนามรดกวัฒนธรรมของชุมชนตะปอน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ด้วยการจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการอนุรักษ์และพัฒนามรดกวัฒนธรรมใน 4 แผนงาน 18 โครงการ ได้แก่ แผนงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมชุมชนตะปอน แผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมชุมชนตะปอน แผนงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ชุมชนตะปอน และแผนงานส่งเสริมการรับรู้และการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ชุมชนตะปอน 2. แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนตะปอนให้เกิดความยั่งยืนด้วยรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนตะปอน (5C) ที่ประกอบด้วย Cultural (C1) แหล่งมรดกวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าความสำคัญ มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม Conservatoion (C2) การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เป็นการสื่อความหมายให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เกิดความตระหนักรู้คุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม และเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู สืบสานอัตลักษณ์ของมรดกวัฒนธรรม Communities (C2) การสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนและพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตะปอน Creativity (C2) มรดกวัฒนธรรม และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมาพัฒนาต่อยอดด้วยกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับทุนทางวัฒนธรรม และ C สุดท้าย Commercialised (C5) การทำให้เป็นการค้าทั้งเชิงพาณิชย์และเชิงสังคม โดยผ่านกระบวนการพัฒนาต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เกิดภาพลักษณ์ นำหลักการเผยแพร่ข้อมูล การสื่อความหมายและการนำเสนอข้อมูล เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการเพื่อจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ ส่วนในเชิงสังคมแหล่งมรดกวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอนจะเป็นที่รู้จัก และเกิดการรับรู้ของบุคคลภายนอก นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดขาย และสร้างโอกาสในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนตะปอนให้เกิดความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

1. ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว

1.1 ควรจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวในชุมชนตะปอน เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับการให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ การสื่อความหมายและการนำเสนอข้อมูลมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนตะปอน เพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยว

1.2 ควรจัดตั้งอำนวยความสะดวก เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น การบริการรถสาธารณะ ห้องน้ำสาธารณะ ความสะอาด การจัดสถานที่จอดรถ จัดทำป้ายบอกทางและป้ายข้อมูลให้ชัดเจน

1.3 ควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้เด็กและเยาวชน ที่จะมาเป็นนักเล่าเรื่อง หรือผู้นำชมในพื้นที่ชุมชนตะปอน ให้มีความรู้และมีทักษะในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

1.4 ควรจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น กิจกรรมการการสาธิตมรดกภูมิปัญญาทางด้านอาหารพื้นถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน และเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล

2.1 หน่วยงานภาครัฐ ที่มีภารกิจในการเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล ทุกหน่วยงานควรมีการบูรณาการ และประสานการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในกลุ่มเป้าหมาย จะได้ไม่มีความซ้ำซ้อน และชุมชนอื่น ๆ จะได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพโดยเท่าเทียมกัน

2.2 ชุมชนตะปอน เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่ยังขาดการสร้างสรรคเพื่อต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนการนำทุนทางวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน มาสร้างคุณค่าทางสังคม และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ นำรายได้สู่ชุมชน สร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

3.1 คนในชุมชนต้องทราบบทบาท และหน้าที่ของตนเองในด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งนำมาต่อยอดและสร้างสรรค์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สามารถนำมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน

3.2 คนในชุมชนต้องร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยผ่านสื่อออนไลน์ เพราะในปัจจุบันสื่อประเภทนี้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว และครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

2.3 ควรสร้างความสัมพันธ์ “กลุ่ม 3 วัย สายใยชุมชน” ประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยกลางคน และกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ที่เป็นองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ ไปยังกลุ่มวัยกลางคน และกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ และการสืบต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ให้เสี่ยงต่อการสูญหายไปจากชุมชน เช่น การถ่ายทอดสูตรอาหารคาวและหวานที่เป็นภูมิปัญญาและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาต่อไป

4. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวที่มีพื้นที่เชื่อมต่อกับชุมชนตะปอน เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยว

4.2 ควรศึกษาระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง

4.3 ควรศึกษารูปแบบการส่งเสริมการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างชุมชน เพื่อส่งต่อนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2529). *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2555). *รายงานการอนุรักษ์วัดตะปอนใหญ่*. จันทบุรี: สำนักศิลปากรที่ 5 ปราณบุรี.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2556). เข้าถึงได้จาก <http://culture.go.th/study.php?&YY=2548&MM=5&DD=16>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). เข้าถึงได้จาก <http://ich.culture.go.th>
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559*. กรุงเทพฯ : สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดจันทบุรี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชัชชัย โกมารทัต, ฟอง เกิดแก้ว และประพัฒน์ ลักษณะพิสุทธิ. (2527). *กีฬาพื้นเมืองไทย: ศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าทางด้านพลศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนิช เลิศชาญฤทธิ. (2554). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปรียานันท์ สิทธิจินดาร. (2551). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร-วัฒนธรรม โดยการใช้มีส่วนร่วมของชุมชนตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี*. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พวงแก้ว พรพิพัฒน์. (2553). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์: พลังขับเคลื่อนใหม่ของเศรษฐกิจไทย*. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 47(4), 6.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี. (2550). *เพลงพื้นบ้าน การแสดงและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี*. จันทบุรี.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2557). สืบสานประเพณีท้องถิ่น ชักเย่อเกวียนพระบาท. เดลินิวส์, 27 เมษายน 2557. เข้าถึงได้จาก <https://www.dailynews.co.th/article/233064>
- ศุภวัฒน์ หิรัญธนวิวัฒน์. (2555). การศึกษาประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม วัดพุทธศาสนา พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึง สมัยรัชกาลที่ 5 กรุงรัตนโกสินทร์. *วารสารวิชาการสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 61, 198.
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2549 ก). *คู่มือประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สุชาติ เกาทอง. (2544). *ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นภาคตะวันออก*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. (2515). ทับหลังแบบถาลาบริวัตร์ในประเทศไทย. *วารสารโบราณคดี*, 4(1), หน้า 11-17.
- สายัณห์ ไพโรชาญจิตร. (2550). *การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2552). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). *รายงานการศึกษาเบื้องต้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (The Creative Economy)*. กรุงเทพฯ : ปิ.ซี. เพรส (บุญชิน).

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี. (2559). *ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดจันทบุรี*. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2556). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พ.ศ. 2556*.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนพิเศษ 13 ง 29 มกราคม 2556 หน้า 1, เข้าถึงได้จาก

<http://ratchakitcha.soc.go.th>

อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2554). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย*. เอกสารประกอบการประชุมผู้บริหารระดับสูง กระทรวงวัฒนธรรม.

อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ และธานินทร์ ณะเอม. (2555). *แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11*

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th/portals/0/news/article/plan-1-11.pdf>

บุคลากรกรม

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ประเพณีการแห่ผ้าพระบาท เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2561 ณ วัดตะปอนน้อย ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

การแข่งขันเยอเกวียนพระบาท เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2561 ณ วัดตะปอนน้อย, วันที่ 17 เมษายน 2561 ณ วัดตะปอนใหญ่ ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

“มหาสงกรานต์ตะปอน ตำนานแห่เกวียนผ้าพระบาท” ระหว่างวันที่ 13-17 เมษายน 2561 ณ วัดตะปอนน้อย, วัดตะปอนใหญ่ ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

โครงการเที่ยวงานวัด 55 เมืองรอง บ้านเรา ระหว่างวันที่ 21 กรกฎาคม 2561 ณ วัดตะปอนใหญ่ ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

สัมภาษณ์เชิงลึก

นายกาญจน์ กรณีย์ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2561 ณ กุฏิเจ้าอาวาสวัดตะปอนใหญ่ ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นางดวงเดือน สดแสงจันทร์. ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจันทบุรี. เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2561 ณ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจันทบุรี

นางธิดา ปรากฏรัตน์. เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2561 ณ ตลาดโบราณ 270 ปี วัดตะปอนใหญ่ ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นายนิรุต บำรุงสวน. กำนันตำบลตะปอน เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2561 ณ ตลาดโบราณ 270 ปี วัดตะปอนใหญ่ ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นายประมุข วัฒนนะ. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตะปอน. เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลตะปอน ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นางพัชรินทร์ ทศานนท์. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตะปอน. เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ ห้ององค์การบริหารส่วนตำบลตะปอน ตำบลตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

พระครูสมุห์นิพนธ์ สุจิณฺณปญฺโญ. เลขาเจ้าคณะตำบลตรอกนอง. เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561 ณ วัดตะปอนใหญ่ ตำบลตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

พระครูสาราภินันท์. เจ้าอาวาสวัดตะปอนใหญ่. เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561 ณ กุฏิเจ้าอาวาสวัดตะปอนใหญ่ ตำบลตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

พระสมุห์ธงชัย โชติธมฺโม. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดตะปอนน้อย. เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ วัดตะปอนน้อย ตำบลตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นางพรเพ็ญ กิจพิบูลย์. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตะปอนใหญ่. เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ตลาดโบราณ 270 ปี วัดตะปอนใหญ่ โดยผู้วิจัย

นางสมบัติ ประทุม. ผู้ใหญ่บ้านตะปอนใหญ่ หมู่ 1. เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ตลาดโบราณ 270 ปี ตำบลตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นางสมรรัตน์ บุญถนอม. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี. เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นายสุธีร์ ปานอินทร์. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี. เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นางสาวสุนิสา งามสม. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี. เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

นายอุทิศ ลิมสกุล. ผู้อำนวยการ ททท. สำนักงานระยอง. เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลตะปอน ตำบลตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย

การสนทนากลุ่ม

ชุมชนตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี ประเด็น การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตะปอน เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561 ณ ศาลาประชาคมบ้านตะปอน หมู่ 1 ตำบลตะปอน อำเภอخلง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย